VINOVĂŢIA VICTIMEI

Ana CROITOR

CZU: 343.222:343.988 croitor.ana@bk.ru

Criminal law does not comprise the notion of 'victim's fault'. Victim's fault is a circumstance that mitigates the liability of and punishment applied onto the criminal. Since victim's fault is a pretext to commission of a criminal deed, it cannot be regarded as a subjective aspect of the elements of crime. To the contrary, it is found within the signs of objective aspects of a crime and contributes to commission of a criminal deed.

Ab initio, statuăm că, dreptul penal şi criminologia, la diferite etape de dezvoltare, fiind influenţate de anumite idei erau centrate fie asupra infracţiunii, fie asupra făptuitorului, lăsând în umbră victima, precum şi vinovăţia ei în comiterea actului infracţional. Vinovăţia victimei a căpătat o tratare minuţioasă în cercetările speciale. Astfel, autorul V. Kudreavţev, atrage atenţia asupra lipsei de studii privind importanţa juridico-penală a vinovăţiei victimei, menţionând, totodată, existenţa unei interdependenţe între vinovăţia victimei şi răspunderea vinovatului [1, p.224-227], iar cercetătorul Plehan Dagheli, a concentrat atenţia asupra posibilităţii creării unei componenţe de infracţiune de sine stătătoare atunci când este prezentă vinovăţia victimei [2, p.26].

Astfel, cercetătorul B. Mendelshon consideră că există o „receptivitate victimală", adică predispoziţia înnăscută de a deveni victimă, adoptînd teoria biologicului C. Lombroso, cu privire la comportamentul uman deviant, considerînd că, din punct de vedere psiho-social, corelaţia dintre delicvent şi victimă are patru aspecte: victima este cauza delictului, victima este pretextul infracţiunii, victima este rezultatul unui consens între ea şi delicvent, victima este rezultatul unei coincidenţe. În contradictoriu, autorul T. Bogdan afirmă că victimele nu sunt rezultatul unor cauze native, cît a unor particularităţi individuale, momentane sau de morfofiziologice a analizatorilor, teorie pe care o susţinem [3].

Totodată, evidenţiem că societatea îşi creează şi ea o părere cu privire la victima unui fapt reprobabil, părere ce va fi împărţită în două tabere: una acuzatoare şi alta protectoare [4, p.70] Respectiv, constatăm că acuzarea victimei poate apărea în triplă ipostază: a) O explicare individualistă pentru problemele sociale, promovată de doctrina „responsabilităţii personale"; b) Proces psihologic – acuzarea victimei rezultă din credinţa într-o „lume justă", un loc în care indivizii obţin ceea ce merită şi merită ceea ce obţin; c) Un mod de a vedea al infractorilor – infractorii recurg la acuzarea şi denigrarea victimei pentru a-şi justifica şi legitima actul agresiv. Cea de-a doua tabără – „apărarea victimei" îşi întemeiază poziţia pe ideea că acuzatorii exagerează măsura în care facilitarea, precipitarea sau provocarea victimei contribuie la comiterea infracţiunii.

Remarcăm faptul că atenuarea răspunderii penale în cazul infracţiunii prevăzute la art. 146 CP (omorul săvârşit în stare de afect) şi art. 156 CP (vătămarea gravă ori medie a integrităţii corporale sau a sănătăţii în stare de afect) [5] este justificată, dacă luăm în considerare trei factori importanţi: a) fapta dată reprezintă un „răspuns” la comportamentul provocator – ilegal sau imoral – al victimei, fiind deci condiţionată de „vina” victimei; b) făptuitorul se află într-o stare fiziologică aparte care-i îngustează aptitudinea de a percepe ceea ce este şi ce nu este infracţional; c) existenţa legăturii cauzale dintre comportamentul victimei şi apariţia respectivei stări emoţionale specifice la făptuitor. Continuând firul logic, împărtăşim poziţia exprimată de autorii V.K. Grişciuk şi M.I. Melnik: „Ilegalitatea actelor victimei este cea care constituie cauza apariţiei la făptuitor a stării emoţional-psihologice specifice care, la rândul său, generează reacţia acestuia sub forma lipsirii de viaţă a victimei” [6, p.283].

Analizând mai multe speţe din practica judiciară privind rolul victimei în săvârşirea infracţiunii de omor în stare de afect [7-8], formulăm următoarele concluzii: - comportamentul victimelor este ilegal şi chiar infracţional, iar contribuţia în mecanismul infracţiunii este hotărâtoare, întrucât potenţiala victimă prin înjosirea permanentă, aplicarea violenţei îi creează viitorului infractor o stare de afect; - conform clasificării propuse de profesorul rus David Rivman, privind comportamentul victimelor în mecanismul infracţiunii, constatăm că victimele infracţiunii prevăzute de art. 146 CP RM aparţin categoriei de victime agresive, comportamentul cărora se materializează prin atac asupra victimizatorului sau prin alte forme ale agresiunii: insultă, calomnie, batjocură [9]; - în coraport cu clasificarea oferită de Mendelson, privind gradul de implicare şi de responsabilitate în comiterea infracţiunii, ajungem la concluzia că vinovăţia victimei infracţiunii de omor în stare de afect este mai mare decât cea a infractorului [4, p. 72].

Cu privire la vinovăţia victimei în comiterea infracţiunii prevăzute de art. 171 CP RM, remarcăm că ezitarea, rezervele sau temerile nu constituie opunere din partea victimei. Dacă rezistenţa victimei a fost de circumstanţă (de formă) şi nu categorică (adică, putea fi interpretată şi în sens de acceptare a raportului sexual), cele comise nu pot fi calificate ca viol. Pentru aplicarea răspunderii în baza art. 171 CP RM se cere o opunere categorică şi fermă, astfel încât să se poată conchide fără îndoieli că nu a fost respectat dreptul victimei de a dispune în mod liber de corpul său într-un raport sexual [10, p.549-563]

Analizând practica judiciară conchidem că, în cazul infracţiunii prevăzute de art. 171 CP RM (violul), vinovăţia victimei se manifestă prin comportamentul amoral, provocator, care sporeşte probabilitatea/favorizează comiterea infracţiunii de viol în privinţa lor. Totuşi, e de subliniat faptul că, coroborând comportamentul victimei la clasificarea oferită de Mendelson, ajungem la concluzia că vinovăţia victimelor infracţiunilor de viol este mai redusă decât a infractorului, întrucât indiferent de comportamentul amoral/provocator al victimei, viaţa sexuală a unei persoane reprezintă „un aspect intim al vieţii private”, recunoscându-se dreptul fiecărei persoane de a avea o viaţă sexuală la alegerea sa.

În altă ordine de idei, cercetând practica judiciară privind comiterea infracţiunii prevăzută la art. 201[1] CP RM – violenţa în familie prin prisma rolului şi vinovăţiei victimei în comiterea actului infracţional, evidenţiem situaţia în care comportamentul provocator/amoral al victimei a servit punct de iniţiere în realizarea infracţiunii, manifestat prin acte de violenţă aplicate de către victimă faţă de infractor, prin atingerea gravă a demnităţii persoanei sau printr-o altă acţiune ilicită (infidelitate), ce a determinat pierderea parţială a controlului de către victimizator şi realizarea faptei prejudiciabile, respectiv agresorul fiind împins la acest gen, la care nu ar fi recurs în lipsa unei provocări.

În final, reiterăm că, după o analiză atentă a prevederilor din Capitolul VIII al Părţii generale a Codului penal al Republicii Moldova – „Individualizarea pedepselor", putem constata că legiuitorul la individualizarea pedepsei făptuitorului a luat în consideraţie comportamentul/conduita victimei la etapa preinfracţională, infracţională şi postinfracţională.

Referinţe:

1. КУДРЯВЦЕВ, В. Н. *Объективная сторона преступления*. Москва: Госюриздат, 1960, cc.224-227.
2. ДАГЕЛЬ, П.С. Вина потерпевшего в уголовном праве. В: *Советская юстиция*, 1967, №6.
3. BOGDAN, T. şi colab. *Comportamentul uman în procesul judiciar*, 1983; *Psihologie judiciară.* Bucuresti: Casa de Editură şi Presă „Şansa" S.R.L., 1994.
4. MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciara*. Bucureşti: Casa de Editură şi Presă „Şansa" S.R.L., 1997.
5. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
6. БОЙКО, А.М., БРИЧ, Л.П., ГРИЩУК, В.К. и др. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України* / За ред. М.І. МЕЛЬНИКА, М.І. ХАВРОНЮКА. Київ: Юридична думка, 2010. 1288 с. ISBN 978-966-326-383-0.
7. Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 04.06.2013, dosarul nr. 1ra-418/13. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md.
8. Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 22.10.2013, dosarul nr.1ra-772/2013. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md.
9. РИРМАН, Д.В. *К Вопросу о социально-психологической типологии потерпевший от преступлений.* Виктимологические проблемы борьбы с преступностью. Иркутский государственный университет, 1998.
10. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de Drept penal. Partea specială*. Vol. I, Chişinău, 2015. ISBN 978-9975-53-469-7.

Recomandat

***Alina ŞAVGA,** dr., conf. univ.*